

ἡδύνατο νὰ στερηῆται εἰκόνων· βιβλίον τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἶχε μεγάλην ἀνάγκην τοιούτων· σύγγραμμά τι γεωγραφικὸν ὀλίγην θὰ εἶχε χρησιμότητα ἄνευ χαρτῶν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βάρρωνος εἶχον προῆ μὲχρι τῆς δημοσιεύσεως βίων συνοδουμένων ὑπὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἀνδρῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος. Αἱ δύο ἢ τρεῖς εἰκόνες συγγραφῶν ἀρχαίων, αἱ διασωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν ἐν χειρογράφοις τῶν μέσων αἰώνων, δῆλα δὴ αἱ τῶν ποιητῶν Τερεντίου, Ὀρατίου καὶ Βιργιλίου, ἐμπνέουσι ἡμῖν τὴν ὑποψίαν ὅτι πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς χαλκογραφίας τοιαύτη τις εἰκονογραφία, καὶ περ θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς εὐεργετικῆ ἐφευρέσεως δὲν μετέδωκεν ἡμῖν πιστῶς τὴν ὄψιν τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Αὐθεντικώτεροι δὲ φαίνονται αἱ πολλαὶ λίθιναι ἢ χαλκαῖ προτομαὶ αἱ περισωθεῖσαι ἡμῖν ἀπὸ τὰς ἀρχαιότητος, ὡς καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν νομισμάτων ἀνάγλυπτοι εἰκόνες.

Ἄλλως δὲ οἱ ἀρχαῖοι, στερούμενοι μεθόδου εὐχεροῦς πρὸς ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν πολλῶν ἀντιτύπων γεωγραφικοῦ τινος ἢ τοπογραφικοῦ διαγράμματος, εἶχον τρόπον ἀρκετὰ πρόχειρον δι' οὗ διευκόλυνον τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἤτοι τὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀπεικόνισιν ἢ χάραξιν αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου χάρτης τῆς ὑψηλίου, σχεδιασθεῖς ἐπὶ τῇ βάσει προεργασιῶν σοφῶν πινακογράφων, ἐκάλυπτε τοὺς τοίχους στοᾶς ἰδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γαμβροῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ἐπιφανοῦς Ἀγρίππα. Ποιητῆς δὲ τις τῶν αὐτῶν χρόνων, ὁ Προπέρτιος, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ γεωγραφία ἐδιδάσκετο τῇ βοηθείᾳ χαρτῶν κεχαραγμένων ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν δημοσίων κτιρίων καὶ ἐνίοτε τῶν σχολείων. Ῥωμαϊκὸν τι σχολεῖον τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς πόλεως Αὐγουστοδούνου (Autun) εἶχε χάρτας τοιούτους, ἐζωγραφημένους ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν δωματίων, ἐν δὲ τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως ταύτης εὐρέθησάν τινα λείψανα αὐτῶν.

Ταῦτά μοι ἐνθυμίζουσιν ἐν ἄλλο σπουδαῖον μνημεῖον. Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ ἦτις εἶνε, ὡς γνωστὸν, διάσημος διὰ τὰ ὠραῖα αὐτῆς μάραθα, εὐρέθησαν πρὸ διακοσίων ἐτῶν, μετὰξὺ τῶν ἐρειπίων σχολείου τινός, πλάκες μαρμάρου περιέχοντος χρονολογικὸν ἀπάνθισμα ἀπάσης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς μυθικῆς βασιλείας τοῦ Κέκροπος ἐν Ἀθήναις (1582) μέχρι τοῦ ἔτους 293 πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἀναμφιλέκτως ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή τοῦ Παρίου τούτου μαρμάρου.

Ἐπὶ τῶν τοίχων λοιπὸν τοῦ σχολείου των ἐμάνθανον οἱ παῖδες οὐ μόνον τὴν γεωγραφίαν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας. Τὰ δὲ λίθινα ταῦτα βιβλία εἶχον τὴν ἀρετὴν νὰ διατηρῶνται ἄνευ σπουδαίας βλάβης ἐπὶ μα-

κρὰ ἔτη μετὰ καὶ τοῦ οἰκοδομήματος, οὗ ἀπετέλουν μέρος.

Ἐνίοτε δ' ἐγένετο χρῆσις τῶν ἀναγλύφων ὅπως ἐλκύνεται ἢ προσοχὴ τῶν μαθητῶν. Σώζονται δὲ ἀκόμη μέχρις ἡμῶν πολλὰ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἐπὶ λίθου ἢ ἐλέφαντος, ἐπ' αὐτῶν δὲ παριστάνονται αἱ κυριώταται σκηναὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ καὶ σκηναὶ καθ' αὐτὸ ἱστορικαί. Κάτωθεν δ' ἐκάστης παραστάσεως εὐρίσκειται βραχεῖα ἐπιγραφὴ ἑλληνικῆ καὶ ἐνίοτε τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, παρ' ᾧ οἱ μαθηταὶ ἡδύνατο νὰ εὐρωσι περὶ ἐκάστης ὑποθέσεως διήγησιν ἐκτενεστέραν. Ἀπετέλουν δὲ τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα τρόπον τινὰ ἐνθύμημα ζωηρότατον διὰ τοὺς νεαροὺς μαθητάς.

Ἐν δὲ ταῖς ῥωμαϊκαῖς χώραις εὐρίσκομεν πολλάκις ἡμερολόγια ἐπιγεγραμμένα ἐπὶ λίθων πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Ἐπ' ἴσης δὲ ἡδύνατο οἱ πολῖται τῆς Ῥώμης νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ διάγραμμα τῆς αἰωνίας πόλεως κεχαραγμένον ἐπὶ μαρμάρου, οὗ διεσώθησαν πολλὰ ἀποσπάσματα. *Λ.

ΑΙ ΟΡΧΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΡΙΩΝ

Ὅσα μείζονα εὐφυῖαν ἀπαιτεῖ μία τέχνη, τοσοῦτον εὐγενεστέρα εἶναι. Οὕτω δ' ἐξετάζομένη ἡ ὀρχηστικὴ τέχνη καταφαίνεται ἀναντιρρήτως ταπεινοτάτη καὶ ἀγριωτάτη. Τὰ στοιχεῖα ταύτης ἀπαντῶσι παρὰ τισὶ ζώοις· διότι ὀρχήσεις ἀληθῶς εἰσὶν αἱ κινήσεις, ἃς τὰ ἄρρενα εἰδῶν τινῶν ποιούσι πρὸς κήλησιν καὶ σαγήνειαν τῶν θηλέων. Οἱ ἔρρυθμοι χαιρετισμοὶ τῶν ἄρρένων τρυγόνων καὶ περιστερῶν εἰσὶν ὀρχηστικὰ ἀντικρὺς γυμνάσματα.

Ἐν δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει εἶναι σχεδὸν πάκοινος ἡ ὀρχησις. Ἔθνη τινὰ παρεισάγουσι τὴν ὀρχησιν εἰς πλείστας περιστάσεις καὶ κατέστησαν ταύτην ποικιλωτάτην· ὅμως τὰ τρία κυριώτατα εἶδη ὀρχήσεως εἰσὶν ἡ θηρευτικῆ, ἡ πολεμικῆ καὶ ἡ ἐρωτικῆ ὀρχησις.

Ἐσχάτη δὲ πασῶν ἐστὶν ἡ θηρευτικῆ, ἣτις περιορίζεται εἰς ἀτεχνοτάτην μίμησιν τῶν κινήσεων καὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ ζώου, ὕπερ θηρεύει συνήθως ἡ φυλὴ. Ὄθεν οἱ Τασμάνιοι καὶ οἱ Αὐστραλοὶ πειρῶνται νὰ μιμηθῶσιν ὀρχηστικῶς τὰς κινήσεις τοῦ καγκουροῦ καὶ τοῦ ἐμοῦ, διότι τὴν θήραν καὶ τὴν σύλληψιν τῶν τοιούτων ζώων θεωροῦσι μέγιστον κατόρθωμα καὶ εὐτύχημα. Ὁμοίως καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ Καμτσαδάλοι ὀρχοῦμενοι μιμοῦνται τὰς σκαιὰς κινήσεις τῆς ἀρκτοῦ. Ἡ δὲ τῶν βουβάλων ὀρχησις, ἣν οἱ Ἐρυθρόδερμοι ὀρχοῦνται μεταμφιζόμενοι ἀναλόγως τῇ περιστάσει, προηγείται τῆς θήρας τοῦ ζώου τούτου. Ὁμοια παραδείγματα ἐδυνάμεθα νὰ αναγράψωμεν ἄπειρα.

Ἐπειδὴ δ' ὁ πόλεμος εἶναι καὶ αὐτὸς εἶδος θήρας, καθ' ἣν ἄνθρωποι θηρεύουσιν ἄνθρώπους, ὑπάρχουσι διὰ τοῦτο καὶ ὀρχήσεις πρὸ τῆς μάχης καὶ μετ' αὐτήν. Αἱ πολεμικαὶ ὀρχήσεις ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τὴν κατωτάτην θέσιν κατέχει ἡ νεοκαληθονικὴ, συνοδευομένη μετ' ἁσμάτων ἀνθρωποφαγικῶν, τὴν δ' ἀνωτάτην ἡ πυρρίχη.

Ὅσα δ' ἀγριώτερα τὰ ἦθη τοσοῦτω συνηθεστέρα καὶ μᾶλλον ἰδιότυπος ἡ πολεμικὴ ὀρχησις. Οἱ νεοκαληθόνιοι προτοῦ νάπέθλωσιν εἰς μάχην ὠρχοῦντο, διαλεγόμενοι ὡς ἐξῆς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των : «Θὰ προσβάλωμεν τοὺς ἐχθρούς ; —Ναί. —Εἶνε δυνατοί ; —Ὅχι. —Εἶναι γενναῖοι ; —Ὅχι. —Θὰ τοὺς σκοτώσωμεν ; —Ναί. —Θὰ τοὺς φάγωμεν ; —Ναί. »

Ὡς δὲ τὴν θηρευτικὴν, οὕτω καὶ τὴν πολεμικὴν ὀρχησιν μόνον ἄνδρες ὀρχοῦνται. Ἡ τῶν Νεοζηλανθῶν μεγίστην ἐνεποίησε πάντοτε ἐν τύπῳ τῶν εὐρωπαϊκῶν περιηγητῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκεῖνη οἱ ὀρχησαὶ ἐπαλλον τὰ δόρατα καὶ τὰ κόντια αὐτῶν, ἐπληττον διὰ τῶν πατοῦ-πατοῦ φανταστικὸν πολέμιον, προσαδομένου ἀγρίου τινὸς ἄσματος· διότι ἐν τῇ ἀρχεγονῶ ὀρχήσει πάντοτε σχεδὸν συναδόνται ἄσματα ἢ ἐπαυλεῖ μουσικὴ. Εὐνόητον δὲ ὅτι τῶν τοιούτων ὀρχήσεων μόνον ἄνδρες μετέχουσι. Τὸ αὐτὸ εἰρήσῳ καὶ περὶ πᾶν ποικίλων ὀρχήσεων τῶν ἐρυθροδέρμων, αἵτινες θεωροῦνται ὡς σοβαρὸς τύπος, ἐπισφραγίζων πᾶσαν ἐπίσημον πράξιν τοῦ βίου, οἷαι αἱ συνθήκαι, ἡ δεξιώσεις ξένων, ἡ μάχη, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, ὁ θεριασμὸς, αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ τὰ ταιαῦτα.

Ὅταν δ' ὀρχῶνται γυναῖκες, εἴτε ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν, εἴτε μετ' αὐτῶν, ἡ ὀρχησις προσλαμβάνει χαρακτῆρα πάντη ἄλλοιον, συναφῆς οὐσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πρὸς τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις· ἐνίοτε μάλιστα καθίσταται ἀκόλατος. Καθόλου δ' εἶπεν τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα προσκατᾶται διὰ τῶν κινήσεων τῶν σκελῶν καὶ τῆς φορτικῆς περιαγωγῆς τῆς ὀσφύος τῶν ὀρχηστρίδων. Ἐν Τογκαταμποῦ, ἐν ταῖς Σανδβίχαις νήσοις, ἐν Ταίτι, τὰ μάλιστα εὐφρόσυνου ὑπλαμβάνονται αἱ ταιαῦται γυναικεῖαι ὀρχήσεις. Παραπλήσια ὀρχήσεις ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἀπαντῶσι, μάλιστα δ' ἐν Μαδαγασκάρ. Ἐν Ἰνδικῇ ἡ λάγνος ὀρχησις κατέστη θρησκευτικὴ τέχνη. Ἐν ἐκάστη παγίδα ὑπάρχουσι βασιαιδέραι, ἀσκούμεναι ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας, καὶ μεγάλα κέρδη προσπορίζοντα οἱ βραχμαῖνες μισθοῦντες αὐτὰς ἀντὶ ἀδροτάτου τιμήματος εἰς πλουσίους ἰδιώτας. Γνωσταὶ εἶναι καὶ αἱ ἀλμαῖαι τῆς Αἰγύπτου, εἶδος λαϊκῶν βασιαιδερῶν.

Πάντες δ' οἱ μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς ἐμμανῶς ἔχουσι πρὸς τὴν ὀρχησιν καὶ ἀμφότερα τὰ γένη φιλοῦσιν ὑπερμέτρως τὴν ταιαύτην διασκέδασιν. Καὶ ἐκεῖ συχνάκις αἱ ὀρχήσεις ἔχουσιν ἀ-

σεμνότατον χαρακτῆρα· ἀλλ' οἱ μαῦροι φαίνονται μᾶλλον ἐπιδιώκοντες τὴν ἠδονὴν τῆς ὑπερμέτρου καὶ ἐρρύθμου κινήσεως. « Ἄμα ἀκούσωσι » τὸν ἦχον τοῦ τὰμ-τὰμ, λέγει ὁ du Chaillu, « καὶ μονονουχὶ ἐξίστανται τῶν φρενῶν ». Καταλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μανίας αὐτόχρημα ὀρχηστικῆς, ἐξ ἧς ἐπιλανθάνονται πρὸς ὄραν πάντων τῶν χαλεπῶν ἐν τῷ βίῳ.

Ὡς εἰκὸς ὁ ἥκιστα ὀρχηστικὸς λαὸς εἶναι ὁ περιφρων καὶ εὐτακτος σιναϊκὸς λαός. Καίπερ τὰ μάλιστα ἀρεσκόμενοι οἱ Σῖναι εἰς σκηναὶ θεάματα, ὅμως οὐδαμῶς στέργουσι τὰς ὀρχήσεις. Καὶ κατὰ τὰς ιδέας αὐτῶν ἡ ὀρχησις εἶναι γελοία διασκέδασις, ἐξευτελίζουσα τὸν ἄνθρωπον.

Ἐν κεφαλαίῳ δέ, ἡ ἀναπαράστασις ἀξίων λόγου πράξεων τοῦ βίου διὰ μιμικῶν σχημάτων, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ζωηρὰ κινήσεις μεθ' ὑπορχημάτων, ἢ πρὸς ἦχον μουσικῆς, ἀποτελοῦσι τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς ὀρχήσεως, τῆς ἀνοθεύτου ὀρχήσεως, οἷα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτύποις μάλιστα ἀνθρώποις, ἐν δὲ ταῖς εὐρωπαϊκαῖς κοινωνίαις παρὰ τῷ ὄχλῳ. Οὐδένα δὲ ποιούμεθα λόγον περὶ τῶν ἐν τοῖς ἡμετέροις θεάτροις παντομίμων ὀρχήσεων ἢ περὶ τῶν ἐν συναναστροφαῖς χορῶν, διότι ταυτὰ εἰσι, κατὰ τὸν Τάυλωρ, « ἀποτελέσματα ἐπιβιώσεως » καὶ οὐδὲν πλέον¹.

[Ch. Letourneau].

Πλ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

— Κάνεις καὶ καμμιά φορὰ τὴ προσευχὴ σου ; ἔλεγεν ἡ μικρὰ κυρία Μ* πρὸς τὸν σύζυγον τῆς, ὅστις δὲν ὑπέφερεν ὀλίγα ἀπ' αὐτήν.

— Βέβαια, ἀπήνητησεν ὁ Μ*, μάλιστα ἀφ' ὅτου σ' ἐνούμφεῦθην.

— Αὐτὸ τὸ μάλιστα με βάνει εἰς περιέργειαν. Καὶ τί τοῦ ζητήεις τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ὅτου μάλιστα μ' ἔκαμες τὴν τιμὴν νὰ με πάρης ;

— Ὑπομονήν, ἀπεκρίθη ὁ σύζυγος.

* * *

Ἐκχυχάτο ἐνώπιον τοῦ Ἀπελλοῦ ζωγράφος τις ὅτι ζωγραφεῖ πολὺ ταχέως : — Τὸ βλέπω, ἀπεκρίθη ἀπλῶς ὁ Ἀπελλῆς.

* * *

— Πῶς πηγαίνουν τὰ μάτια σου τώρα ;

— Ὁ γιατρός μου εἶπε πῶς ἀρχισα νὰ βλέπω ὀλίγον καλλίτερα.

* * *

1. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιβιώσεως, ἢ ἀναπτύσεως ὁ E. Tylor ἐν τῷ περὶ πρωτογόνου πολιτισμοῦ συγγράμματι του, ἐν πάσῃ ἐποχῇ διατηροῦνται ἀσυνειδίχτως λείψανα ἐκλελειπότην ἐθίμων καὶ ιδεῶν τῶν παρωχημένων χρόνων.